

ПОЛІТИЧНИЙ УСПІХ: ЧИННИКИ, КРИТЕРІЇ ТА ОЦІНКИ

Денисюк С. Г.

Кавка В. В.

Проаналізовано розуміння феномену успіху в сучасних політичних процесах. Виокремлено суб'єкти політичного успіху та об'єктивні умови його досягнення. Визначено чинники і критерії політичного успіху в політичній діяльності. Акцентовано увагу на оцінюванні політичного успіху через врахування співвідношення політичної мети і засобів її досягнення, які використовують політичні актори, і витрачених ресурсів з отриманим результатом чи перевагами у політиці.

Ключові слова: *успіх, політичний успіх, довіра, політичні технологія, маніпуляція, політична свідомість.*

Денисюк Светлана Георгиевна

Кавка Виктор Васильевич

Политический успех: факторы, критерии и оценки

Проанализировано понимание феномена успеха в современных политических процессах. Выделены субъекты политического успеха и объективные условия его достижения. Определены факторы и критерии политического успеха в политической деятельности. Акцентировано внимание на оценке политического успеха через учет соотношения политических целей и средств их достижения, которые используют политические актеры, и затраченных ресурсов с полученным результатом или преимуществами в политике.

Ключевые слова: *успех, политический успех, доверие, политические технологии, манипуляция, политическое сознание.*

Denysiuk Svetlana G.

Kavka Viktor V.

Political success: factors and evaluation criteria

The understanding of the success phenomenon in modern political processes is analyzed. Author determines the subjects of political success and objective conditions to achieve it. Factors and criteria for political success in politics are defined. Attention is focused on assessing political success due to consideration of the balance of political goals and means to achieve it, used by political actors and resources spent on the results or political benefits.

Key words: *success, political success, trust, political technology, manipulation, political consciousness.*

Успіх у сфері політики переважно розглядається науковцями як ефективний і позитивний результат політичної діяльності, її конкретних

значних заходів і кроків. Однак це феномен багатоаспектний, який виконує важливі функції у політичних процесах і може оцінюватись через співвідношення мети і засобів її досягнення. Різноманітність і неоднозначність цього феномену полягає у тому, що, по-перше, політичний успіх є результатом боротьби за владу, сприяє підвищенню ефективності влади, зростанню престижу і авторитету демократичних інститутів.

По-друге, досягнення політичного успіху дає можливість отримати переваги певним суб'єктами в суспільно-політичному просторі, оскільки він виступає об'єктивною основою у розподілі влади і її ресурсів.

По-третє, прагнення до політичного успіху є одним з факторів самореалізації особистості в політичній діяльності, її природною мотивацією. Проблема досягнення політичного успіху особливо проявляється у періоди «передвиборної гонки», коли посилюється конкуренція між претендентами на владу. Все перераховане актуалізує дослідження політичного успіху, його комунікативної і оцінювальної функцій щодо осмислення ефективності (яка може мати різний вимір) діяльності політичних суб'єктів.

Питання аналізу раціональної і морально виваженої, з точки зору суспільної оцінки, політичної діяльності суб'єктів політики, спрямованої на отримання, реалізацію та утримання влади піднімалась у працях як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників (Є. Головахи, С. Голубева, І. Ільїна, Р. Фарнена, В. Андрущенко та ін.). Вплив політичної культури і свідомості на сприйняття успіху в політичній сфері вивчали Л. Бевзенко, М. Головатий, Ю. Качанова, В. Корнієнко, М. Остапенко, Н. Паніна, Л. Хорішко, Р. Фарнен, А. Щербініна та ін. У політичній соціології феномен «політичного успіху» аналізується через отримання перемоги в певних електоральних ситуаціях.

Однак бракує досліджень щодо сутності політичного успіху, як показника діяльності певних політичних сил, і визначення його критеріїв. Виходячи з актуальності теми статті і ступеня розробки цієї проблематики,

метою дослідження є аналіз політичного успіху в умовах сучасного суспільства, зокрема, загострення суспільно-політичної кризи.

Під «успіхом» у науковій літературі, як правило, розуміють досягнення суб'єктом певних цілей в обраній сфері діяльності. Тому політичний успіх слід розглядати, як досягнення суспільно-значущих цілей суб'єктами політики. Відомим, але дещо неповним, є таке визначення: «Політичний успіх є досягненням певної позиції у політичній ієрархії і наступне її зміцнення при здійсненні політичної діяльності [1, с. 40]. Проте слушно зауважує Р. Фарнен, що політичний успіх може мати протилежні смисли в залежності від критерії оцінки, які застосовуються (культурні, політичні, індивідуальні або навіть вічні ідеали) [2].

Тому, оцінювання політичного успіху пов'язане з труднощами врахування низки критеріїв для аналізу; особливостей і типів політичних акторів; масштабів і проблем політичного простору. Крім того, проблема узгодженості оцінки політичного успіху залежить від часових етапів діяльності суб'єктів політики. Трапляється, що ситуативний успіх політика легко виміряти відсотком голосів виборців, відданих за нього. Однак важливим є питання про «ціну успіху», про співвідношення політичної мети і засобів її досягнення, які використовують політичні актори; про співвідношення витрачених ресурсів із отриманим результатом чи перевагами у політиці. В аналізі сутності політичного успіху також враховується можливий конфлікт між ситуативним і стратегічним успіхами, між минулими досягненнями і перспективними, що вимагає врахування як часової складової успіху, так і засобів, що використовуються для його досягнення.

Стосовно суб'єктів політичного успіху, то ними можуть виступати: індивідуальні актори (політичні діячі, партійні лідери, претенденти на виборні посади); групові актори (політичні партії, об'єднання, блоки, громадські організації та ін.); адміністративно-територіальні одиниці (держави, регіони). Відповідно критерії політичного успіху будуть суттєво

відрізнитися в залежності від того, які суб'єкти аналізуються, а також залежно від етапу і особливостей політичної кар'єри самого політичного суб'єкта. Якщо розглядати критерії успіху індивідуальних і групових суб'єктів політики, то вони можуть бути фактичними, тобто безпосередньо фіксованими (перемога на виборах, отримання певної посади у владних структурах), і оцінковими, оскільки успіх є категорією оцінювання [3, с. 89].

Розвиток уявлень про політичний успіх свідчить, що його найчастіше аналізували в дихотомії «мораль-прагматизм» з врахуванням психологічних факторів (національних, політичної культури, менталітету), які впливають на політичні явища та процеси. Зокрема, в політичній філософії можна виділити концепцію політичного успіху І. Ільїна, в якій цей феномен розуміється, як кінцевий результат істинної політики, суть якої в дотриманні духовних аксіом: справедливості, морально-правових цінностях, відповідальності. Концепція успішного правителя Н. Макіавеллі є класичним прикладом розгляду політичного успіху в межах політичної науки. Успіх залежить від вміння прагматично поєднувати важелі морально-культурних цінностей, які певною мірою визначають політичну культуру суспільства з існуючими технологіями політичної боротьби, та використовувати їх як засоби досягнення мети [4].

Наведені міркування філософів свідчать про вплив моральних та прагматичних цінностей на формування політичного успіху. Він виступає своєрідною «точкою відліку і оцінювання» діяльності політичних суб'єктів, а тому спонукає діяти у рамках, які задає політико-культурна традиція морального вибору. В той же час, будучи результатом політичної діяльності, яка характеризується прагматизмом, ситуативністю і охопленням інтересів великих соціальних груп, політичний успіх може досягатися прагматичним врахуванням витрат і переваг (користі), чого вимагає певна ситуація.

Враховуючи те, що політичний успіх може бути на різних етапах політичної діяльності, то, відповідно, виокремлюються його різні види. Наприклад, успіх у завоюванні влади (критерій – позиція суб'єкта в ієрархії

владних відносин, а емпіричним індикатором в демократичних суспільствах – перемога на виборах). В процесі виборів з'ясовується, які саме ідеї і цінності підтримуються в певний час у суспільстві. Тому перемога на виборах є одним з найочевидніших критеріїв політичного успіху.

Звичайно, політичний успіх є наявним і на етапі утримання влади, тоді його критеріями будуть: рівень популярності суб'єкта політики, рівень довіри до нього і позитивна оцінка його діяльності; місце суб'єкта в ієрархії владних відносин; міра його впливовості; стійкість політичного успіху (позитивна динаміка підтримки з боку суспільства, збільшення числа прихильників, повторний успіх на виборах тощо).

Якщо розглядати успіх у реалізації влади, то його критерієм можна вважати реалізацію програмних цілей суб'єкта політики (результати його реальної діяльності).

Проте політичний успіх може з'явитись і без реальних здобутків та ефективної політичної діяльності політиків. Така ситуація складається, коли застосовують впливові політичні технології. Наприклад, перемогу на виборах може отримати суб'єкт, який мав оптимально сформований імідж і зробив низку обіцянок, популістських заяв, які були приємні для більшості громадян. Досить дієвою залишається політична технологія приниження конкурента у боротьбі за владу, використання проти нього «брудних» політичних технологій (так званого «чорного PR»).

Під час усіх виборчих кампаній, які відбувались за часів незалежності України, застосовувались технології такого виду, що свідчить про невисокий рівень політичної культури і свідомості українських громадян. Аналізуючи вибори до Верховної ради 2014 р. фахівці відзначають, що у семи регіонах України зафіксовано найбільшу кількість «каруселей» і підкупів виборців (Донецькій, Дніпропетровській, Запорізькій, Херсонській, Миколаївській, Одеській та Рівненській областях). Основними порушеннями стали «каруселі», підкуп виборців, викидання і фотографування бюлетенів, блокування дільниць і використання адмінресурсу [5].

Виявляється й певна закономірність, що люди, з одного боку, втомились від «пустих» обіцянок і бажали бачити в якості депутатів представників від народу, але, з іншого, – обрали тих політиків, які найбільше зробили популістських заяв і є переважно належними до заможних верств населення. Іншими словами, політичний успіх тут можна вимірити використаними ресурсами, але не ефективністю цих політичних акторів у суспільному житті.

У процесі досягнення політичного успіху використовуються психологічні технології, які адекватні особливостям суспільної свідомості. Дослідження італійських учених засвідчують: публічні діячі, які не цураються лайки, завойовують більше симпатії та викликають більше довіри, тому їх й обирають частіше, ніж інших. Для прикладу, лайливі слова, які вживав Барак Обама у шоу NBC «Today» 2010 р. після катастрофи в Мексиканській затоці, не тільки не завадили, а, можливо, й допомогли Б. Обамі на президентських виборах. Імовірно, вважають учені, прокльони асоціюють з домінантністю, волею та наближеністю до глядача – мовляв, у сучасному світі всі сваряться з близькими людьми. Такий ефект здебільшого стосується політиків-чоловіків. Жінки можуть здобувати симпатію вже на підставі належності до прекрасної статі. Іншими словами, важливим є будь-який піар, що продиктовано одним із головних законів політичної боротьби: виграє той, хто запам'ятовується. І боротьба, передусім, точиться за увагу потенційних виборців. Бути на слуху вельми корисно для амбітних політиків, і лайка перетворюється на козир у рукаві політика [6].

Враховуючи таку неоднозначну природу політичного успіху і його вплив на суспільне життя, можна виокремити об'єктивні та суб'єктивні фактори виникнення цього феномену: імідж і ресурси суб'єкта політики; політичну репутацію суб'єкта [7]; конфігурацію політичних сил; соціально-економічну ситуацію та стан політичної свідомості суспільства; економічні фактори [8, с. 93] та особливості політичної комунікації між суб'єктами взаємодії.

Факторами політичного успіху є також рівень популярності політичного суб'єкта і рівень довіри до нього, які є важливими передумовами успіху на виборах. Стосовно довіри, то її кредит конвертується у значну електоральну підтримку. До прикладу, сплеск такої довіри з боку громадян відбувся 2004 р. під час Помаранчевих подій в Україні. Через незначний проміжок часу цей кредит не тільки вичерпався, а й сама влада стала некредитоспроможною. Така ж ситуація повторилась із виборами 2006, 2010 років і під час Євромайдану, що надало можливість певним силам досягти політичного успіху [9].

Проте виникає питання: чи такий успіх призвів до ефективної політичної діяльності та утвердженню довіри? Мабуть що ні, оскільки досить швидко довіра перетворилась на недовіру і розчарування через недотримання своїх обіцянок політичними силами і не реалізацію програм тощо. Виходить, що отримання успіху принесло владу, користь певним політикам і виявилось більш сталим, ніж наявність політичної довіри з боку громадян.

Згідно із даними Інституту соціології АН УРСР, наприкінці 1991 р. 70 % опитаних висловили думку, що «політикам ніколи не можна повністю довіряти». Минули роки і можна констатувати, що таке ставлення громадян до своїх політичних лідерів так і не змінилося. Більшість соціологічних служб в 2009 р. фіксують недовіру до політикуму на рівні 72-78 % [10].

Не секрет, що влада та політики ніколи, протягом всього періоду історії новітньої незалежної України (за виключенням певних не тривалих історичних моментів), не користувалися значної довірою у громадян. Майже кожен електоральний цикл відзначався кризою підтримки та падінням довіри громадян до президента, уряду, парламенту, політичних партій, силових структур і, навіть, Церкви.

У лютому 2014 р. Віталій Кличко мав найвищу довіру серед українських політиків – в січні 2014 р. йому довіряли 33 % опитаних. Баланс довіри/недовіри до В. Кличка, визначений як різниця між відсотком тих, які повністю або скоріше довіряють політику, та відсотком тих, які повністю або

скоріше не довіряють йому, є від'ємним – 17 %, проте найкращим серед усіх провідних українських політиків. Найменше за цим показником від нього відстає Петро Порошенко з балансом у мінус 26 %, проте частка тих, хто довіряє цьому політику, є суттєво нижчою – 24 %. Юлія Тимошенко та Арсеній Яценюк мають схожий рівень довіри: їм довіряють по 23 % опитаних, а баланс довіри/недовіри складає мінус 36 % та мінус 35 % відповідно [11].

Для порівняння, у жовтні 2014 р. більше половини (61 %) населення позитивно оцінювали роботу П. Порошенка на посаді Президента України, а третина (35 %) – негативно. Але баланс оцінки суттєво варіювався в регіональному розрізі: мешканці Сходу та Донбасу переважно негативно оцінили його діяльність. Найбільш позитивно оцінюють роботу Президента в Києві. Половина (53 %) населення позитивно оцінили роботу Арсенія Яценюка на посаді Прем'єр-міністра України, а 42 % – негативно. Але баланс оцінки також залежить від регіону проживання: мешканці Сходу, Донбасу та Півдня переважно негативно оцінили його діяльність. Загалом для українського суспільства традиційним стало переважання негативних очікувань і низького рівня довіри до більшості соціальних інститутів суспільства [12].

Цікаво, що рейтинг недовіри прямо залежить від ступеня політизації тієї чи іншої відомої особистості. Поки людина сприймається як успішний спортсмен, юрист, журналіст, дипломат, то вона користується довірою співвітчизників і не викликає негативних емоцій. Як тільки позиціонує себе як політичний діяч, то стрімко наростає рівень недовіри. Подібний феномен можна прослідкувати на прикладі боксера і громадського діяча В. Кличка, журналіста В. Портнікова, юриста М. Ставнійчук, політологів А. Єрмолаєва та В. Фесенка. Тому, слушною є думка директора Агентства соціальних комунікацій С. Белашко, що будь-якому «лідеру довіри» необхідно чітко дистанціюватися від правил гри, що існують в українському політикумі, принаймні, від найбільш одіозних із них [13].

Отже, оцінюючи сутність категорії «політичний успіх» сьогодні варто звернути увагу на таку важливу обставину, яка пов'язана насамперед з морально-етичною стороною цього поняття, про яку згадував у свій час І. Гльїн. Об'єктивно слід розуміти кінцевий результат цього феномену як те, що пов'язано із благом для суспільства, а тому політик, політична партія тощо, які є причетними до такого результату – повинні вважатись успішними.

Однак, в наш час, враховуючи політичну культуру суспільства та його свідомість, стан морального клімату соціуму, зазвичай, політичний успіх розуміється як автономне, «відірване» поняття, яке стосується якогось окремого політика, який, прийшовши до влади, практично здійснив свої особисті наміри та досяг певної мети. Нажаль ця мета пов'язана лише із досягненням ним політичної кар'єри, одержанням високого статусу у суспільстві та матеріальних благ, що викликає у громадян скоріше неповагу, підозрілість, заздрість тощо. Таке ставлення до сутності політичного успіху, як видається, з необхідністю корелюється реальною наявністю у суспільстві таких понять, як мораль, етика, відповідальність, загальне благо тощо. Історія свідчить, що політичний успіх, отриманий за допомогою протиправних дій, маніпулювання свідомістю і демагогією зрештою неминуче обертається поразкою.

Подальші дослідження є перспективними у напрямку розробки механізмів відповідальності політичних сил, які отримали владу. Крім того, важливим є аналіз досягнення політичного успіху за допомогою моделювання політико-комунікативних процесів.

1. *Панина Н.* Структура факторов политического успеха как показатель политической направленности развития электоральной системы [Текст] / Н. Панина // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2002. – № 4. – С. 39–62.
2. *Фарнен Р.* Что означает «политический успех» на Западе и Востоке? [Текст] / Р. Фарнен // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2001. – № 2. –

С. 105–107. **3.** Горбачик А. Политические рейтинги как индикатор политического успеха: измерение, интерпретация и способы сравнения [Текст] / А. Горбачик // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2002. – № 3. – С. 5-8. **4.** Хорішко Л. С. Парадигма успіху в політичній сфері сучасного суспільства : дис... канд. політ. наук : 23.00.03 [Текст] / Хорішко Лілія Сергіївна. – Запоріжжя : Запорізький національний ун-т, 2007. – 210 с.

5. Де зафіксували найбільше порушень під час виборів – карта [Електронний ресурс] // Волинь-Post. – 27.10.2014. – Режим доступу : <http://www.volynpost.com/news/41575-de-zafiksuvaly-najbilshe-porushen-pid-chas-vyboriv-karta>. **6.** Кривенко С. Прокльони – запорука політичного успіху [Електронний ресурс] / С. Кривенко // Zbruc. – 10.06.2014. – Режим доступу : <http://zbruc.eu/node/23340>. **7.** Корнієнко В. О. Репутація як складова політичної комунікації [Текст] / В. О. Корнієнко, С. Г. Денисюк // Політологічний вісник : зб. наук. праць. – К. : ІНТАС, 2011. – Вип. 52. – С. 320–328. **8.** Каревина Е. Экономические факторы политического успеха: анализ на примере последних президентских выборов в Украине [Текст] / Е. Каревина // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2001. – № 1. – С. 90–104. **9.** Денисюк С. Г. Довіра як чинник ефективності політичної комунікації [Текст] / С. Г. Денисюк // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Питання політології. – Харків, 2011. – Вип. 19 (№ 984). – С. 171–176. **10.** Семенюра М. Майдан та перспектива нових лідерів довіри [Електронний ресурс] / М. Семенюра // Українська правда. – 27.10.2011. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/articles/2009/11/27/4343419>. **11.** Соціологи визначили рівень довіри до потенційних кандидатів у президенти України [Електронний ресурс] // Перший український інформаційний. – 25.02.2014. – Режим доступу : <http://www.5.ua/vibori-2014/sotsiolyhy-vyznachyly-riven-doviry-opotentsiinykh-kandydativ-na-post-prezydenta-ukrainy-54414.html>. **12.** Балакірева О. М. Моніторинг громадської думки населення України [Текст] / О. М. Балакірева, Д. А. Дмитрук // Український соціум. – 2014. – № 4 (51). – С. 56-60.

13. Лидеры народного доверия [Электронный ресурс] // Хай Вей. – 26.11.2009. – Режим доступа : <http://h.ua/story/240625>.

The article analyzes the phenomenon of success in modern political processes. Political success is seen as the achievement of socially-relevant goals, but it may have opposite meanings depending on the evaluation criteria used (cultural, political, personal, or even eternal ideals).

Attention is focused on political success estimation, which has some difficulties in consideration a criteria for analysis; characteristics and types of political actors; problems in political space. The author determines that the issue of consistency of political success measure depends on the temporal phases of politician activity.

The subjects of political success are defined. They are individual actors (politicians, party leaders, candidates for elected positions); group actors (political parties, associations, units etc.); administrative-territorial units (states, regions).

The development of political success concept is analyzed through its consideration of the dichotomy «moral pragmatism», taking into account psychological factors (ethnicity, culture, mentality) that influence political events and processes.

The factors and criteria for success in politics are found. The author considers such criteria as the popularity of political subject, trust to him and positive assessment of his activities; the place the subject has in the hierarchy of power relations; measure of his influence; political success stability (positive dynamic support from the community, increasing number of supporters, second success in the elections, etc.); implementation of the program goals of the political subject (the results of its real activity) and so on.

Attention is paid to the influence of certain political manipulative technologies in achieving political success. Taking into consideration the complex nature of political success and its influence on public life, the author defines objective and subjective factors of this phenomenon: image and other resources

engaged in politics; political reputation; configuration of political forces; socio-economic situation and the state of political consciousness of society; economic factors and characteristics of political communication interaction between actors. The level of popularity of the political subject and trust in him is also thought to be a factor of political success which is an important prerequisite for success in the elections. As for confidence, it is converted into a large electoral support.

Attention is focused on assessing political success due to consideration of the balance of political goals and means to achieve it, using political actors and resources spent on the results. An important fact, which is primarily concerned with the moral and ethical side of this concept is noticed. Nowadays, investigating political culture of the society and the state of its consciousness and the moral climate of society, political success understood as an autonomous concept that applies to a single politician who came to power almost made his personal intentions and achieved a certain goal.

Unfortunately, this goal is related only to the achievement of his political career, obtaining high status in society and wealth, what cause citizens contempt, suspicion, envy and so on. This attitude to the essence of political success with the need to correlate real presence in society concepts such as ethics, responsibility and the common good. It can be argued that political success obtained by illegal actions, manipulation and demagoguery eventually turns to inevitable defeat.